

IKA Kongsberg

Kommunale kilder og slektsforskning

Kommunale oppgaver og tilbud setter mange spor. I kraft av å være innbygger i en kommune blir det umerkelige avtrykk etter hver enkelt av oss. Det er spor etter et levd liv i ulike roller. Det kan være som barn i skolen, et aktivt yrkesliv, verv i lokalsamfunnet, som husbygger, skattebetaler eller ved behov for omsorg og økonomisk støtte. Opplysninger knyttet til merkedager som; fødsel, konfirmasjon, ekteskap og død er lettere tilgjengelig i et statsarkiv. Men livet mellom slike merkedager er det mulig å finne spor etter i kommunale arkiver. Det kan gi slektsforskeren mer utfyllende kunnskaper om den personen en søker.

Ordne, sikre og gjøre tilgjengelig

Kommunale arkiver kan ha en del huller i arkivseriene. Historisk har dette sammenheng med manglende oppmerksomhet, ubetenksom kassasjon eller tilfeldig årsaker. Fordelene ved å samle materiale i et depotarkiv som IKA Kongsberg, er at alle arkivene fra en kommune samles på ett sted, ordnes, sikres og gradvis blir søkbare på den nasjo-

Interkommunalt arkiv for Buskerud, Vestfold og Telemark IKS. Nytt arkivbygg på 3600 kvm åpnet i 2014. Selskapet har 44 eiere. (Foto: Momento UB)

nale basen kalt Arkivportalen. Arkivet forvaltes slik at det skal sikres for all ettertid. Men hver kommune er fortsatt eier av sitt materiale.

Hjelp og selvhjelp

Det finnes ikke samlede oversikter

med opplysninger om en person. For slektsforskere og lokalhistorikere betyr det stort sett egeninnsats på lesesal. Opplysningene er ofte å finne som listeføringer i protokoller. Materiale er ikke digitalisert, og hver enkelt kommune avgjør selv om de ønsker å digitalisere deler av sine arkiver.

Hvilken hjelp får slektsforskeren ved IKA Kongsberg? Av forståelige grunner kan ikke vi utføre aktiv slektsforskning, men vi yter selvfølgelig hjelp ved forespørsler. Det betyr i praksis at vi i noen grad kan foreta et kortfattet søk i arkivet etter aktuell person, hjelpe til med å finne relevante kilder og peke ut hva som kan være av størst interesse. Men dette er også avhengig av forkunnskaper og avgrensninger ved bestillingen. Viljen til å yte god service er stor, men vi må samtidig være realistiske. Vi deler lesesal med Statsarkivet i Kongsberg.

Innsyn

De generelle reglene for innsyn i arkiv gjelder også for kommunalt

IKA Kongsberg har felles lesesal med Statsarkivet i Kongsberg. (Foto: Momento UB)

materiale. Taushetsplikten bortfaller etter 60 år når ikke annet er bestemt i annen lov eller forskrift. Det gir 60 års vernetid fra siste innførsel. Barnevern og adopsjon er underlagt en grense på 100 år. Forskningsprosjekter er underlagt egne prosedyrer og i noen tilfeller vil innsyn avgjøres av fagdepartement.

Det meste som er 60 år eller eldre, er med andre ord tilgjengelig. Men også her skal det utøves skjønn. Materiale skal ikke misbrukes på en måte som kan skade, krenke eller såre noen identifiserbar person.

Mange arkivskapere

Et kommunalt arkiv er sammensatt av mange små serier. Disse seriene er i prinsippet like fra kommune til kommune. Store bykommuner har selvfølgelig langt flere hyllemeter innenfor hver administrative enhet enn mindre landkommuner. Hver av disse enhetene er igjen definerte som selvstendige arkivskapere.

Blant de vanlige seriene finner vi kategoriene; møtebøker, kopibøker, journaler og sakarkiv. Møtebøker dokumenterer politiske vedtak i en

kommune og kopibøker inneholder utgående post i kronologisk rekkefølge – avskrifter eller kopier. Journaler er en fortegnelse over post til og fra et kommunalt kontor og et sakarkiv inneholder grovt sett selve saksutredningen med brevvekslinger og avtaler mellom impliserte parter.

Relevante kilder

Ikke alt materiale har like stor interesse for slektsforskere. Det er særlig skolesektoren og kommunens sosialhjelp (fattighjelp) som bør være av umiddelbar interesse for slektsforskere. I tillegg kan man finne verdifull informasjon om økonomiske forhold i ligningsmateriale (fram til 1964).

I formannskapetets arkiver kan en kanskje finne relevante vedtak og tilhørende saksdokumentasjon. Hvis den en leder etter har hatt kommunale verv, er det mulig å finne han igjen i nemder og utvalg. Vi har også valgstyrets protokoller og valgmanntall som viser innbyggerens deltakelse og registrering ved valg. En siste kategori er legat som kan gi et innblikk i enkeltmenneskers liv

som slektskap, sosial tilhørighet og valg av levevei.

Skole

Det er i regelen fyldige arkiver etter skolene i de kommunale arkivene og særlig interessante er enkeltskoler. Men først litt om et sentralt styringsorgan i kommunen. Ved skoleloven av 1889 avløste skolestyret den tidligere skolekommisjonen. Leder skulle nå velges blant medlemmene, og presten ble dermed ikke lenger automatisk leder for organet. Det skjer også en demokratisering på flere andre områder. Men for slektsforskere kan det være av interesse at søknader til lærerstillinger behandles i dette organet. Så søker en etter en lærer, er skolestyret et sted å leite.

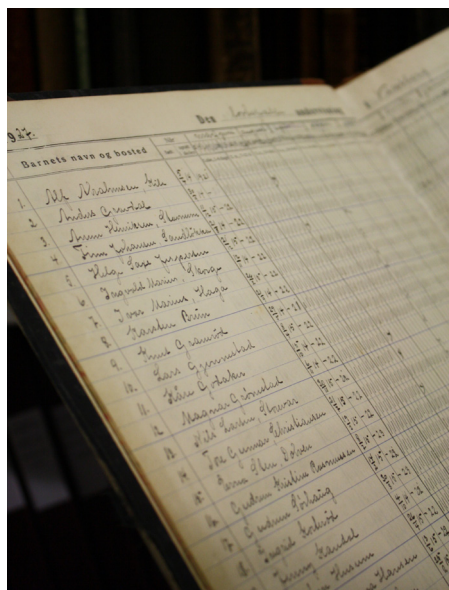
Grunnskolen er godt representert med allmueskoler/folkeskoler, men det er også arkiver etter framhaldsskole og realskole. Mengden arkiver er avhengig av størrelsen på skolen og graden av bevart materiale. Generelt er det protokoller for fravær

Fra magasin ved IKA Kongsberg. (Foto: Momento UB)

og karakterer som utgjør grunnstammen. De større byskolene har svært rike samlinger. Vi finner ulike protokoller med navn som; skoleprotokoller, dagbøker, klassebøker, hovedbøker, elevfortegnelser, eksamensprotokoller, karakterprotokoller, attestprotokoller, utdeling til trengende mm. Gjeldende skoleinstruks definerte til enhver tid hvilke opplysninger som skulle føres i protokoll.

Hvis vi forutsetter at en både kjenner navnet på skolen og årstall, kan en raskt komme inn i disse kildene. Eller kanskje en må leite litt mellom alternative skoler. Ved større byskoler har hver elev et hovednummer som følger eleven gjennom hele skoleløpet. Det gjør oppslagene lettere. I protokollene finner vi elevens navn og alder (og foresattes navn og adresse), frammøte, fravær (gyldig/ugyldig), tilflytting, utflytting, karakterer, innskrevet, utskrevet mm. Slik kan vi være heldig å følge eleven gjennom hele skoleløpet. I tillegg er det merknader som i noen tilfeller kan være relevant for ditt søk. Det kan f.eks. være elevens sosiale forhold som kommenteres.

Protokoll fra tidligere Vaktberg skole, Stokke. (Foto: IKA Kongsberg)

Det forekommer også registreringer av anmerkninger og avstraffelse.

Sosiale oppgaver

Kommunal sosialhjelp ble tidligere omtalt som fattighjelp. Fattigvesenet la beslag på svært mye ressurser i kommunal forvaltning i eldre tider. På 1800-tallet omfatte da også

fattigvesenet hele helsesektoren. Både innenfor skole- og fattigvesenet spilte presten lenge en ledende rolle i de respektive styrende organer. Denne blandingen mellom statlig og kommunalt ansvar kom også til å sette sitt preg på arkivene. Det har delvis ført til en gråsoner for hvor slike arkiver befinner seg. Dette gjelder blant annet arkivene etter fattigkommisjonen (1845-1900).

Innenfor fattigvesenet finner vi de ordinære seriene som; forhandlingsprotokoll, journal (dagbok), kopibok for utgående brev og brevjournal for innkomne brev. Utgående brev er av og til ordnet etter fattiglemets navn (fornavn) og er dermed et relativt godt navregister. Både hjemstavnprotokoller og fattigmannntall kan ha navregistre som hjelper en i søket. For den økonomiske kontrollen finner en protokoller for regnskap, kontobok, utbetalt understøttelse og refusjonsprotokoller. Og så varierer omfanget av kilder sterkt etter kommunens størrelse og hva som er tatt vare på. Bykommunene er særlig omfangsrike.

Protokoller fra tidligere Vaktberg skole, Stokke. (Foto: IKA Kongsberg)

Protokoller fra fattigvesenet, Tønsberg (Foto: IKA Kongsberg)

Hjemstavn og fattigmanntall

Hjemstavnsforklaringer og manntallsprotokoller (fra 1900 kalt Fortegnelse over understøttede trengende) bør fange slektsforskerens interesse. Utfordringen med hjemstavnsforklaringer er ofte at de mangler en effektiv systematikk, og av ulike årsaker kan være vanskelig å tyde. Sakene er innført på dato der forklaringene kan framstå som små livshistorier. Hjemstavnsavhøret ble avholdt for å avgjøre hvor vedkommende hørte hjemme i henhold til loven – og dermed hvem som så ble værende med kostnaden. I større kommuner kan vi finne manntallsprotokoller med personalia og eventuelt familietilhørighet, årsak til understøttelse, forsørgeransvar, type understøttelse og informasjon om økonomi. I regnskapsprotokollene finner vi utbetalt støtte til hver enkelt person per år. Også her kan vi av og til finne registre som kan være nyttige oppslag.

Økonomi

Fram til 1964 var ligningsvesenet en del av det kommunale ansvaret. Hundre år tidligere overtok kom-

munestyret/ligningskommisjonen den praktiske utligningen av fattig- og skoleskatt på landet. Skolekommisjonen og fattigkommisjonen var ikke lenger ansvarlig for å drive egne ligningskontor med hhv. skolekasse og fattigkasse. Regnskapet for skole- og fattigvesen ble gradvis en del av kommuneregnskapet. Skatteloven av 1882 påla kommunen å ha egen Ligningskommisjon (seinere kalt –nemnd) som skulle utlikne kommuneskatt på grunnlag av formue og inntekt. I 1911 ble det allmenn plikt å levere selvangivelse. Ligningslister gir nyttig innsikt i de økonomiske ressursene til den en søker etter. Ligningsprotokoller for byene er ofte organisert gatevis på 1900-tallet.

Ovenfor har vi pekt på noen viktige kildekategorier som kan gi slektsforskeren en utfyllende forståelse av den en søker etter. IKA Kongsberg ønsker deg velkommen til å ta kontakt. Du vil se på vår hjemmeside hvilke kommuner vi har som eiere.

Kontakt IKA Kongsberg

- Besøk vår hjemmeside; www.ikakongsberg.no
- Gå til fanen Arkivkataloger for å sjekke om vi har arkiv fra kommunen du søker. På grunn av stor tilførsel av deponerte arkiver, er det foreløpig begrenset hva som er lagt ut på Arkivportalen. Derfor bør du uansett ta kontakt med oss.
- Ta kontakt på epost; innsyn@ikakongsberg.no
- Vi låner ut til lesesal som er felles med nabo Statsarkivet i Kongsberg
- Vi skanner og sender på epost ved avgrensning og enkle oppslag
- Hovedkontakt for innsyn ved IKA Kongsberg er normalt Bjørn Ole Hovda